

IDEA CYRILLO-METHODĚJSKÁ.

FRANT. X. GRIVEC.
Dr. ANT. PODLAHA.

NA VELEHRADĚ 1905.

Nakladatelství Cyrillomethodějské literatury a památek velehrad-
ských M. Melichárka.

Nakladatelství

Cyrillo-Methodějské a
velehradské literatury

METHODĚJE MELICHÁRKA
na Velehradě (Morava) ==

doporoučí co nejuctivěji
veškeré služby slovutným
pp. spisovatelům národů
veliké Slavie. ==

IDEA CYRILLO-METHODĚJSKÁ.

FRANT. X. GRIVEC.
Dr. ANT. PODLAHA.

Na Velehradě 1905.

~ Nakladatelství Cyrillo-Methodějské literatury a památek velehradských M. Melichárka. ~

FRANT. X. GRIVEC:

IDEA
CYRILLO-METHODĚJSKÁ.

Každý rok scházejí se na Velehradě čeští a slovaští bohoslovci a vůbec akademici ve jménu idey cyrillo-methodějské. Každý rok mluví se o ní, rok za rokem prohlubuje se její obsah.

Mnohému se právě na Velehradě otevřel hlubší pohled do idey cyrillo-methodějské, která je stále mladá a nevyčerpatelná.

Vytknouti chceme jen onu stránku této idey, které dosud (pokud je nám známo) velmi málo si všímáme. — Idea cyrillo-methodějská má jen tenkrát pro nás pravý význam, když se rozšíří na všechny Slovany, nebo aspoň na všechny katolické Slovany. Omezí-li se idea ta pouze na Čechy, potom je skoro totožná s ideou katolickou; co pak má idea ta pro Čechy zvláštního (to je zvláště: nábožensko-kulturní stejnoprávnost Slovanův a slovanského živlu s prvými kulturními národy a kulturními živly církve katolické), to není jen pro Čechy, nýbrž pro všechny Slovany.

Dnešní přední slavisté tvrdí, že liturgický jazyk sv. Cyrilla a Methoda nebyl ani česko-moravské ani pannonské nářečí, nýbrž nářečí starobulharské. Již v tom, že se nářečí nebo jazyk, přinesený ze slovanského jihu rozvinul na půdě severoslovanské ve staroslovanský liturgický a kulturní nebo-li spisovný jazyk, již v tom snadno spatřujeme jakýsi vnější důkaz, že idey cyrillo-methodějské nemožno jinak chápati,

nežli jako nějakou nábožensko-kulturní ideu, která má tvořiti vyšší jakýsi nábožensko-ideální svaz mezi několika slovanskými národy.

To nám ukazuje, že idea cyrillo-methodějská jest jediné pravým základem nábožensko-kulturní organisace katolických Slovanů; že je nábožensko-kulturní organisace katolických Slovanů ve jménu idey cyrillo-methodějské jediné pravou cestou k nábožensko-kulturnímu sblížení katolických Slovanův a vůbec katolického Západu s pravoslavným slovanským Východem; že to vše jest jediné pravou cestou k onomu cíli, který vedle cíle nadpřirozeného měli svatí Cyrill a Method a který také Řím schválil a požehnal, aby totiž Slované se síleni ve víře křesťanské mohli rozvinouti duševní své síly a tak míti v nábožensko-kulturním světě křesťanském význam přiměřený svému počtu a duševním schopnostem.

Při ideji cyrillo-methodějské se častokrát na prvním místě zdůrazňuje slovanská liturgie. To však ukazuje velmi povrchní porozumění idey cyrillo-methodějské. Tím způsobem obyčejně není možno přijíti do oživujícího jádra jejího, tím zůstáváme více jen při vnější způsobě, spokojujeme se více vnější formou, místo bychom se drželi oživující idey. Tím nemíníme tvrditi, že jest slovanská liturgie holá formálnost; vytknouti chceme jen, že musíme jíti hlouběji, chceme-li správně porozuměti ideji cyrillo-methodějské. Že je slovanská liturgie aspoň v nějakém smyslu vnější formou, která se snadno mění, vidíme z toho, že již v prvých dobách slovanská liturgie převedena byla z východního obřadu v obřad římský nebo z římského na východní obřad.¹ Proto je třeba vytknouti jádro idey cyrillo-methodějské, které dává život jejímu proměnlivému vnějšímu výrazu. Pojímáme-li ideu cyrillo-methodějskou pouze v jejím zevnějšku, nemá pro naše dílo velikého praktického významu, nedá vznětu našim myšlenkám, ani života a vytrvalosti našemu dílu, ani horoucnosti našim modlitbám. — Co můžeme podniknouti my pro liturgii slovanskou, když je to věc více odvislá od rozličných vnějších poměrův a od mnohých vyšších činitelů, než-li od naší práce? Třeba jest, abychom šli hlouběji do onoho jádra, do oné idey, která dává život a pravý význam slovanské liturgii a podobným věcem.

¹ Viz o tom článek »V znamenju sv. Cirila iu Metoda« (»Katoľiški Obzornik«, roč. 1901. pg. 115. ss. in 342 ss.).

Co nám pomůže slovanská liturgie, když nerozumíme podstatě idey cyrillo-methodějské, když náš vespolný svazek je tak sláb, že ani v náboženském ani v kulturním ohledu nemáme žádných zvláštních pojítek! Co pomůže slovanská liturgie uherskému Rusínu, když přes to nezná žádného spojení s jinými Slovany a když se pomaďarštuje; co by prospěla slovanská liturgie Chorvatu-glagoláši nebo Chorvatu-unitovi, kdyby přes to neměl a necítil více nábožensko-kulturní jednotnosti a vzájemnosti s jinými Slovany než Chorvat-latiník; co by pomohla slovanská liturgie Rusínu-unitovi, neměl-li by ve vědě bohoslovné a vůbec v životě kulturním většího spojení s jinými Slovany než Slovinec, který má liturgii latinskou!

Slovanská liturgie sama o sobě bez hlubšího podkladu nemá tedy v sobě oné síly, která by mohla Slovany nábožensky a kulturně pozdvihnouti, oživit a sdružit.

Církev katolická, dovolivši slovanský liturgický jazyk, uznala tím živel slovanský za rovnoprávný řeckému nebo latinskému. Vizme však nyní, má-li vskutku živel slovanský, nebo jazyk slovanský ve vědě theologické onen význam jako latinský a řecký! Vezmeme přirovnání ještě konkrétnější: mají-li katoličtí Slované přibližně tolik vlivu na katolickou vědu bohoslovnou, jako jej má toliký počet katolických Němců? Musíme doznati, že jsou Slované ve vědě bohoslovné velmi málo zastoupeni.

Chceme-li v křesťanském světě na poli nábožensko-kulturním míti onen význam a vliv, který je přiměřen našemu počtu a našim schopnostem, musíme si to zasloužiti svou duševní prací, ne krásnými theoriem, nýbrž skutečnou prací. Aby pak tato práce byla úspěšna, musíme se sdružiti, organisovati. Takové organisaci pak může dát základ, vodítko a život jen idea cyrillo-methodějská.

Je-li vůbec možna jaká vzájemnost mezi Slovany, je především možna nábožensko-kulturní vzájemnost mezi katolickými Slovany na základě idey cyrillo-methodějské. Tato idea přinesla v době sv. Cyrilla a Methoda nový život mezi všechny Slovany a je zachránila, že nezahynuli mezi jinými národy jako barbaři. V krátkém čase neočekávaně zdárně vykvetl na základě jejím nábožensko-kulturní život a světu křesťanskému sliboval krásných plodů. Což není možno, aby

idea ta opět oživla? Zdaž není naší povinností, ji vzkřísiti, abychom mohli dáti katolické církvi a kultuře křesťanské to, čeho po právu od nás žádá?

Podstatou nábožensko-kulturní organizace katolických Slovanů je organizace křesťanské vědy vůbec a speciálně organizace vědy bohoslovné. Taková organizace je možna a odvisla v první řadě od naší práce; pro ni každý z nás má pracovati podle svých schopností a sil, ne aby mu ta práce překážela, nýbrž naopak: dílo to má poskytnouti podpory a pravého života každé jiné duševní práci podobného řádu.

Slavný chorvatský učenec Dr. Fr. Rački, uváděje slova německého historika Viléma Giesebrechta: »Die deutschen Hochschulen können sich ohne Überhebung dessen bewusst sein, dass sie wesentlich dazu beigetragen haben, wenn sich das deutsche Volk seines Werkes und seiner Kraft nun endlich vollbewusst geworden ist« (slova pronesená 10. prosince l. 1870.), dodal k nim: »Vliv onen, který měla věda v Němcích na všechna odvětví národního života, měla všude. Resultáty vědy si proklestí cestu, a nutno je, by se dostaly do veřejného života národa, budíce jeho odumřevší třeba vědomí, křísíce národní síly, sjednocující roztroušené údy, zušlechťující jeho city a podřizující je vyšším zásadám.«¹ Ve vědě rozvíjejí se myšlenky a idey, které pak mají vliv na veškerý kulturní, vůbec na veškerý národní život. Jest tedy také organizace vědy snadno základem organizace jiné. Všechno toto platí zvlášť ještě pro vědu bohoslovnou, o které chceme v první řadě mluvit, nevylučující při tom vědy jiné. —

Organizace vědy mezi západními Slovany je možna, vystoupí-li tu mužové vážné práce, povýšení nad strannické hádky a národnostní protivy, chtějící svědomitě vyplnit své dílo. Ještě možnější jest vzájemné sdružení a organizace bohoslovné vědy mezi katolickými Slovany. Naší povinností jest pracovati pro takovou organizaci, poněvadž má tak veliký význam pro budoucnost naši v náboženském a kulturním ohledu.

Idea cyrillo-methodějská, která má veliký nábožensko-kulturní význam pro všechny Slovany, vyžaduje této organizace a dává jí vyšší cíl, vznešené motivy a hluboký základ.

¹ »Rad Jugoslavenske akademije«, kn. 38. Zábřeh 1877., str. 200.

Protože pak dílo sv. Cyrilla a Methoda určeno bylo všem Slovanům, vyžaduje idea cyrillo-methodějská, aby pozornost vši katolické slovanské vědy bohoslovné obrátila se ku všem Slovanům, tedy i na pravoslavný Východ slovanský.

V církvi východní udála se veliká změna. Ve středním věku převládal řecký jazyk i kultura řecká, nyní však ve východní církvi převládá živel slovanský, především ruský jazyk a ruská kultura. Proto má idea cyrillo-methodějská nyní ještě mnohem vyšší význam. Od Slovanů je nyní odvislo rozřešení východní otázky církevní. »Bessarione« píše mnoho o důležitosti živlu slovanského v církvi východní a o významu Slovanů pro celé křesťanstvo. Řím ve své snaze o sjednocení církví obracel se kdysi k živlu řeckému. Nyní však panuje na východě živel slovanský. »Slované jsou nebezpečím i nadějí římské církve (il pericolo e le speranze della chiesa romana); Slované jsou povoláni k tomu, by rozřešili důležité náboženské otázky budoucnosti. Proto jest povinností katolíkův, aby se učili jazykům východoslovanským, aby se důkladně seznamovali s historií a nynějším stavem církve východní, s jejími ideály a vnitřním životem. Protestanté cestují po východě, studují pravoslavnou theologii, dopisují si s ruskými a řeckými preláty, aby se s nimi spojili proti církvi katolické. Jak dlouho budeme my přihlížeti nečinně k dílu nepřátel?«¹ »Slované rozřeší problém křesťanské jednotnosti a jednoty. Proto jim musíme ukázati, že rozumíme jejich snahám, jejich slávě, duchu i srdci.«² — Možná, že pisatel P. Aurelius Palmieri (Assumptionista v Cařihradě), který uvedené věty napsal, ve svém nadšení poněkud přehání, přece však dosti jasně dokazuje důležitost studia pravoslavného Východu slovanského.

Zuámý německý historik církevní Dr. A. Ehrhard v brožurce »Východní církevní otázka a úkol Rakouska při jejím řešení« dokazuje, že by se v Rakousku měla více studovati východní otázka církevní. Dr. A. Ehrhard touží, by v Rakousku bylo mnoho odborníkův o této otázce; na fakultách a v seminářích by se mělo zvláště při historii a dogmatice hlouběji a obšírněji přihlížeti k církvi východní.

Kdo jest k tomu studiu více povolán než západní Slo-

¹ Bess. vol. XI. (1901) str. 436.

² Id. cit. str. 437.

vané? Který katolík má větší povinnost, poznati východní otázku církevní než my, kterým jest nejbližší a kteří pro příbuznost jazyka i povahy nejsnáze poznáme historii, duši, touhy, náboženský i kulturní život Slovanů pravoslavných?

Přiznati musíme, že jsme dosud velmi málo, nebo skoro nic nevykonali v této otázce. Časopisy (»Velehradský Sborník«, »Balkan«) věnované východní otázce církevní zanikly, poněvadž neměly ani dosti spolupracovníkův, ani morální a materiální opory v obecnstvu. Nečetné slovanské důkladné spisy a díla o východní církvi nenašly dosti ohlasu a hlubšího porozumění u obecnstva. Možná, že toto s nadšením pozdravilo díla učených spisovatelův; ale pouze málokdo jim mohl hlouběji porozuměti a je oceniti. Není divu, že se musíme v tom ohledu stydět před Francouzy, Italy i Němci, kteří mají výborné časopisy pro východní církevní otázku.

Že katoličtí Slované dosud tak málo učinili pro východní otázku církevní, příčina je v tom, že síly naše jsou rozdrobeny. Nečetní pracovníci v tom oboru jsou osamoceni. Proto třeba nám především se spojit, a tak spojenými silami pracovati o nábožensko-kulturním pokroku Slovanů. Zájem a činnost této organisace musí se vztahovati na všechny Slovany; nesmí tu býti vyloučen pravoslavný Východ. Ba aby církev katolická měla z nás kdysi onen užitek, jaký právem očekává, především musíme se opírat o studium křesťanského Východu, neboť toto jest nejen naší katolickou povinností, nýbrž jest též velikého praktického významu pro náš nábožensko-kulturní pokrok a jest též pojátkem naší organisace.

Úplně jest nesprávné dovozovati: Celé hnutí »idey cyrillo-methodějské« jest pouze hnutím za unií, ale — unie jest nemožna — — proto vše jest jen dílem mladých fantastů.

Nikoli! Naše dílo nespočívá na možnosti nebo nemožnosti unie; o takových otázkách vůbec nemluvíme, anytě samy o sobě jsou neplodné. Užitečnější jest následovati odborníků, kteří praví, že studium křesťanského Východu jest potřebno, nutno a dosud ještě velmi zanedbáno.

Schválně se vyhýbáme výrazu »unie« a mluvíme o »sblížení« pouze proto, aby mu někdo špatně nerozuměl. Za sblížením nutno nám pracovati, aby nás Východ lépe chápal a nám rozuměl, aby se předsudky Východu proti Západu alespoň trochu umírnily, ale též abychom my lépe rozuměli

a poznali Východ. Při schismatě spolupůsobily národní před-
sudky, neznalost a kulturní rozluka. Na tom poli bude stále
mnoho vděčného a užitečného díla, i když jsme sebe větší pessi-
misté, abychom mohli mysliti na jakousi unii v obmezeném
významu a obsahu. Křesťanský Východ skutečně se přibli-
žuje a assimiluje Západu v životě kulturním i národnostním;
bude-li se sblížení toto díti jen na basi racionalismu a ne-
věry, bez vlivu na otázky náboženské, nebude to beze škody
pro nás. Vůbec je těžko hovořiti o unii v tom smyslu a ob-
sahu, jako se o ní hovořilo a pracovalo ve stoletích přede-
šlých; ale jednotlivce bude stále možno získati pro Církev
katolickou, toť mínění předních (zvláště neslovanských) od-
borníků v otázce východní Církve. Snad bude to kdysi možno
v tom rozsahu, jako je tomu v Anglii, když bude také Rusko
nuceno svému občanstvu dáti větší svobodu, chce-li existo-
vati. Jisto je, že se na Východě vždycky najdou mužové jako
Martinov, Gagarin, Šuvalov, Solovjev, kněžna Volkouská a jiní;
ale historie století posledního ukazuje, že tací lidé potřebují
a hledají opory v katolickém Západě.

Studium křesťanského Východu je nyní moderní. Všichni
větší národové mají zvláštní časopisy pro studium východní
církve, kultury a historie. Od tohoto odboru vědy mnozí oče-
kávají rozřešení vážných kulturních a historických problémů;
západní národové doufají od něho velký kulturní užitek. Oži-
vení studia Východu nebude bez významu pro kulturní a snad
i trochu pro náboženskou budoucnost Orientu. Západní Slo-
vané, kteří posicí geografickou, kulturní a církevní historií,
charakterem i jazykem sousedí s Východem, lehce by hráli
v odboru tom vážnou úlohu ku velikému a všestrannému
svému užitku. Neznáme-li však svých sousedů, těžko chápeme
svoji situaci a také nesnadně docílujeme úspěchů v ohledu
nábožensko-kulturním.

Za účinku studia toho přiblížil se již na poli vědeckém
Východ do jisté míry Západu. V Rusku je již mnoho učenců
(na př. prof. N. N. Glubokovskij, A. P. Lebedev a jiní), kteří
s radostí vítají katolická díla vědecká o Východu a církvi
východní; ruská vzdělaná společnost váží si oněch katolických
učenců, kteří na poli vědeckém prostředkují mezi Východem
a Západem. Assumptionisté v Cařihradu, kteří na přání
Lva XIII. speciálně se věnují studiu křesťanského Východu,
získali si mnohých sympathií mezi ruskými učiteli; »Vizan-

tinskij Vremennik» v každém svazku přináší články učených assumptionistův. Ruští šovinisté a pravoslavní agitatoři vidí v tom nebezpečí pro pravoslaví; zvláště poloúřední ruské církevní časopisy píší proti tomu. Ale skuteční učenci se neznepokojují. Ruský »archeologický Institut« v Cařihradě sám zve assumptionisty ku svým sezením a těší se z jejich spolupracovníctví. Známý assumptionista A. Palmieri, který svými referáty v západoevropských i ruských časopisech tak výtečně prostředkuje mezi Východem a Západem, získal si sympathií mnohých ruských učencův; ruští učenci jsou mu právě tak vděční za jeho práci, jako jej cení také katolíci, kteří potřebují informací o Východu.¹ — Na historickém a bohovědeckém poli nás tedy čeká mnoho vděčné a pro nás užitečné práce; ale zde je též pro nás i pro Církev katolickou velké nebezpečí, jestli studium Východu budeme zanedbávati.

Studia východní vědy bohoslovné je zapotřebí také z čistě vědeckého stanoviska. Ve vědeckých spisech bohovědeckých se obyčejně vypočítává (také nekatolická) literatura větších evropských národů; není žádného důvodu, proč by se právě východní literatura vědecká měla přehlížeti. Ruská bohovědecká literatura na př. jest již tak vysoko, že jí přezíráti nesmíme. V ní uloženo již mnoho drahocenného vědeckého materiálu, kterého lehce upotřebíme v boji za pravdu křesťanskou. Některé odbory (patristika, historie prvních století křesťanských, biblická kritika) v ruské literatuře bohoslovné pojednány jsou většinou v duchu katolickém; zvláště tuto literaturu by nám bylo třeba poznati; na základě této literatury by bylo možno jakési »sblížení« na půdě nábožensko-kulturní.

Po těchto objasňujících poznámkách bude celé hnutí ve jménu »ideje cyrillo-methodějské«, pokud se týká Východu, dosti srozumitelné. »Ideje cyrillo-methodějské« nestotožňujeme se sny o unii, v ní hledáme pouze povzbuzení a ideální opory při střízlivém, opravdovém, pozitivním díle. »Idea cyrillo-methodějská« je skutečně katolická; ona nás neomezuje při práci, ona je všestrannou; ona rozšiřuje naše duševní obzory, neboť je katolická.

Studium křesťanského Východu je pro nás důležité

¹ A. Palmieri-ho samostatné vědecké články mají mnohokrát ráz diletantský, neboť jest příliš všestrauně činným.

a potřebno, neboť svojí geografickou polohou, svojí historií, svým charakterem i jazykem jsme sousedy Východu; nerozumíme-li Východu, pak také nemůžeme úplně rozuměti své posici mezi kulturními národy a v Církvi katolické, nelze nám úspěšně pokračovati, nemůžeme se organisovati. Ještě konkrétněji se ukazuje potřeba studia křesťanského Východu, když pomyslíme, že v Rakousku žije na 3 miliony katolických Slovanů v-unitů. Slovanští unité jsou svým obřadem a svými starými nábožensko-kulturními tradicemi spojeni s celým řecko-slovanským Východem, a unie opětů a historie století posledních je víže ku katolickému Západu. Ale právě proto jsou jaksi osamoceni. Unie a historie posledních století je od ostatního Východu odlučují, obřad a staré nábožensko-kulturní tradice je odcizují katolickému Západu. Pochopitelno, jak těžkým je nábožensko-kulturní pokrok v takovém položení. Proto je u slovanských unitů ještě mnoho nerozřešených otázek, ohromné množství nezpracovaného vědeckého materiálu, ohromné množství práce na poli bohoslovecko-vědeckém. Při práci té potřeba jim naší pomoci a opory; ale my jim opory a pomoci skýtati nemůžeme, nestudujeme-li a neznáme-li důkladně křesťanského Východu. Z jiné strany jest jasno, že nábožensko-kulturní organisace katolických Slovanů nesmí a nemůže přezíráti více než 3 miliony katolických Slovanů v spojených. Proto je studium křesťanského Východu tak potřebnou a přirozenou oporou nábožensko-kulturní organisace katolických Slovanů, poněvadž pokrok a úspěchy studia křesťanského Východu přirozeně závisejí na nábožensko-kulturní organisaci katolických Slovanů. — Proto je neoprávněna bázeň oněch, kteří se strachují, že v díle pod jménem »idey cyrillo-methodějské« konaném budeme tratiti síly, kterých doma potřebujeme; »cyrillo-methodějská idea« je nám podkladem při oné organisaci, ve které se budou moci lépe rozvíjeti síly, kterých doma potřebujeme. Rozkolné církve jasně dokazují, že v osamocení síly se nerozvíjejí — —

Opravdové, strážlivé, pozitivní dílo ve jménu »idey cyrillo-methodějské« a priori vylučuje všechny malicherné národnostní i politické sympathie i antipathie, všecko diletantské novinářské řešení vážných bohoslovných a historických vědeckých otázek, vůbec vše,

což tak osudně zdržuje pokrok a organizaci katolických Slovanů. Ve skutečném pozitivním díle na podkladě pravd katolických a »idey cyrillo-methodějské« je pokrok a organizace katolických Slovanů možna. —

Vliv práce za ideou cyrillo-methodějskou ukáže se jistě v seminářích. Učení jazykům slovanským mezi bohoslovci nabude solidnější a reálnější basis. Bohoslovci nebudou se učit slovanským jazykům ze sympathie a zábavy, nýbrž poněvadž je to potřebno a jak potřebno, aby se každý ve svém oboru důkladně a všestranně vzdělal. Kdo bude moci a chtít dále se vzdělávati ve vědách bohoslovných, bude se moci v několika letech orientovati též ve slovanských literaturách svého oboru. Potom smíme asi také doufati, že nebude tolik talentů, které se rozvily v semináři, ven ze semináře přišedších zanikati, poněvadž jim bude možno své studium a zájem sloučiti v lepší soulad s bohoslovnou vědou a pracemi duchovenskými.

»Idea cyrillo-methodějská« je všestranná, ale každý člověk jest omezen a do jisté míry jednostranný. Proto nelze tu mluvit o všech otázkách, které jsou spojeny s »ideou cyrillo-methodějskou«. Čím více hlav bude mysliti o »idei cyrillo-methodějské«, a čím více pracovníků bude o ní pracovati, tím jasněji a konkrétněji se nám bude jeviti.

Řeč kanovníka Podlahy a praktický úspěch (Časopis katolického duchovenstva 1905, Museum bohoslovců českoslovanských) nejlépe dokazují, že organizace katolických Slovanů je podkladem pro studium Východu, studium pak Východu opět přirozenou a potřebnou oporou organizace. A dle toho je správná zásada, která byla vyrčena na Velehradě: Nedělejme příliš mnoho teorií, jen kolik jest potřeba, aby naše dílo nebylo bez programu a jednotného směru. — »In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas!« — K takovému dílu smíme prositi a doufati Božího požehnání. — —

Velehradské sjezdy oživily zájem o »ideu cyrillo-methodějskou«, přímluva sv. Cyrilla a Methoděje vymohla, že můžeme pracovati s cíly jasnějšími, silami osvěženými a novými nadějami. Proto nechť žije Velehrad a rozkvétá, aby byl opět jako kdysi střediskem, kdež by se sbíhaly paprsky křesťanského náboženského ducha a křesťanské kultury slovanské, odtud pak by vyzařovaly mezi všechny Slovany!

Dr. ANT. PODLAHA:

BOHOVĚDECKÁ PRÁCE

U KATOLICKÝCH NÁRODŮ
SLOVANSKÝCH A ŽÁDOUCÍ
JEJÍ ORGANISACE.

(Předneseno na velehradské bohoslovecké schůzi dne 3. srpna 1904.)

Ušlechtilá touha po poznání, po vědění pokud možno dokonalém a úplném pudí lidstvo, každý jednotlivý národ, i každý jednotlivý stav ku práci vědecké a ke sdělování výsledků jejích pérem a tiskem. Bohatá nebo méně bohatá literatura vědecká jest pak svědectvím o větší nebo menší činnosti vědecké jednotlivého národa, jednotlivého stavu. Bohatá literatura vědecká bývá právem chloubou národa, a bohatá literatura odborná zase chloubou příslušného stavu. A nezůstává-li odborná literatura pouze jeho chloubou, nýbrž je-li horlivě užívanou pokladnicí, z níž každý příslušník stavu čerpá poučení a popud k další práci, pak účel její v plné míře jest dosažen. I nám, jakožto příslušníkům národů slovanských, jsou národní naše literatury drahocenným pokladem, a z nich opět jako příslušníkům stavu duchovního leží nám na srdci především literatura bohovědná, a tudíž i práce bohovědná, jež jest literatury té původkyní.

Pohlížíme-li na dosavadní bohovědeckou práci u nás, myslím, že nemůžeme s ní dosud úplně býti spokojeni. Myslím, že nedostává se jí toho, co vyslovuji těmito dvěma postuláty:

1. Nechť zdokonalí se a zmohutní kompilační i monografická vědecká práce bohoslovná u katolických národů slovanských a nechť sjednotí se vzájemným prolnutím.

2. Nechť bohovědná práce slovanská má na zřeteli zvláště sjednocení národů slovanských ve víře katolické.

Bývalo naší touhou, a dosud ještě jest touhou nesplněnou, abychom ze všech oborů věd bohoslovných měli v mateřské řeči své zdařilá vědecká kompendia, zpracovaná na základě bádání nejnovějších. Máme sice již slušnou řadu takových dobrých knih, ale dosud ještě není jich tolik, kolik by bylo žádoucno. A prohlížíme-li tato bohovědecká kompendia katolických národů slovanských, vidíme, že k sestavení jich použito bývá pramenů hlavně německých a latinských, méně již francouzských, ještě méně vlašských a měrou nejmenší — slovanských. Neví se namnoze ani, že bratrský některý národ slovanský má již tu neb onu výbornou příručku vědeckou, kterou při práci podobné u jiného národa slovanského bylo by záhodno i prospěšno užití. Jest tu tedy žádoucna vzájemná organisace práce katolických národů slovanských. A prostředkem k ní byl by ústřední orgán, jenž by registroval a kritisoval kompilační práci vědeckou katolických národů slovanských, tak abychom o ní měli vzájemnou, stálou a důkladnou vědomost.

Než, jest již na čase, abychom nepřestávali na pouhé, sebe zdařilejší práci kompilační. Jestliť tato vědecká činnost — jakkoliv žádoucí i záslužná — přece jen takřka pouhou popularisací výsledků vědeckých již jinde a od jiných dosažených. Jest nutně třeba práce původní, monografické. Jiné naše vědy u nás Čechů na př. pracovaly z počátku a pracují z části dosavad kompilačně, ale nyní, zvláště popuďem a podporou Akademie věd, pracují již také zdárně i monograficky, t. j. přinášejí nové cenné výzkumy a účastňují se tak platně ve vědecké práci světové. Podobně tomu musí býti v práci bohovědné. I tu nutno pracovati monograficky. V celém oboru věd bohoslovných chtěti dobádati se výsledků nových, přesahuje síly jednotlivcovy. Ten, kdo chce platně, původním svým bádáním přispěti k obohacení vědy, musí ovšem získati sobě solidního povšechného vzdělání bohovědeckého, ale pak při badatelské práci své musí obmeziti se na určitý obor a se vším úsilím do něho se vpracovati, jej ovládnouti. A potom teprve zjevují se mu přesně dosavadní nedostatky nebo mezery jeho oboru, k jichž odstranění a doplnění pak dále pracuje. A podobně i ten, kdo vydati se chce na nové objevy v archivech domácích a cizích anebo dokonce na výzkumné

cesty na př. do zemí těch, jež pro studium biblické staly se tak důležitými! V oboru věd biblických, dogmatických, apologetických, historických, archaeologických — jaký to utěšený ruch u národů neslovanských! Kolik tu badatelů, kolik objevitelův! U nás jen málo těch, kdož tak pracují I otázky eminentně náboženské přenecháváme rukám cizím, na př. edice a první zpracování důležitých náboženských spisův dob minulých, výzkumnou práci archivní o dějinách církevních a p. Pracujme tedy monograficky, a to vší možnou důkladností a s užitím vědeckých method moderních. Jest již, s radostí to připomínám, u každého z katolických národů slovanských aspoň několik pracovníkův, kteří obohacují literaturu výzkumy původními. Než bohužel, jak málo jest nám navzájem tato práce známa, jak mnoho cenných zrn poznání zůstává ležeti ladem, nezužitkováno ani od těch, kdož nejbližší jsou rodem, jazykem i smýšlením!

I jest třeba ústředního orgánu, jenž by zaznamenával stručně a jadrně nové výzkumy monografické práce bohovědecké katolických národů slovanských.

Mnoho cenných, původních monografií vědeckých přinášejí naše katolické vědecké časopisy slovanské. A bohužel na př. u nás Čechův tyto cenné práce ani našich domácích časopisův nedocházejí často náležitého povšimnutí a upadají v zapomenutí; tím méně jsou nám známy práce obsažené v časopisech bratrských národů slovanských.

Jest tudíž žádoucí, aby zmíněný onen orgán přiuášel také stálý a úplný přehled a stručný obsah původních prací časopiseckých.

K monografické práci vědecké budiž dáván popud a návod na učilištích bohosloveckých podobným způsobem, jak se to děje v tak zvaných seminářích fakult světských.

Ústřední onen orgán ať podává věcně zprávy o stavu a vědeckém prospěchu učilišť bohovědeckých u národů slovanských a ať pracuje k jejich zvelebení.

Druhý postulát zní: Nechť bohovědecká práce slovan-ská má na zřeteli zvláště sjednocení národů slovanských ve víře katolické.

Veškerá práce naše bohovědecká mějž tedy, kdekoliv to jen možno jest, na paměti ideálně krásný nám všem tolik žádoucí cíl: sjednocení národův slovanských ve víře kato-

lické. Dlužno studovati pilně a zevrubně vědeckou práci i slovanských národů dosud nesjednocených.

K tomu jest třeba především osvojiti sobě příslušné jazyky slovanské. Bude tomu bezmála již sto let, kdy mezi vlastenci českými pěstováno bylo horlivě studium jazyků slovanských. Jaká horlivost v té příčině vane na př. z korespondence Jungmannovy s knězem Markem! Druh druhá předstihuje pílí ve studiu jazyka ruského a srbského, ve zběhlosti v ruském písmu; jako radostné překvapení chystají k návštěvě obapolné jinoslovanské knihy a nedočkavou touhou čekají na objednané knihy slovanské . . . Horlivosti takové po hříchu u nás již není . . . Ale v poslední době ukazuje se mezi vámi, ctihodní pánové, svěží, mnohoslibný ruch: nedejtež mu utuchnouti, vytrvejte v něm! Není studium slovanských jazyků ovšem prosto všech nesnází; ale tolik osvojiti si můžeme, abychom tomu, co čteme, dokonale rozuměli, a to k účelu našemu postačí prozatím úplně. A vznešený náš cíl stojí zajisté za trochu píle a námahy. Tehdáž, před sto lety, nešlo vlastencům oněm o cíl tak ideální, tak eminentně katolický jako jest cíl náš, totiž sjednocení národů slovanských v lůně drahé naší církve, a kolik píle, kolik času, kolik peněz přece věnovali studiu jazyků slovanských! My pak, kteří se svatým Cyprianem říci můžeme »Pro honore atque unitate ecclesiae pugnamus«, nechtějmež v horlivosti zůstávati za nimi pozadu! Budiž naší snahou, aby národové slovanští i náboženské názory své důkladně vzájemně poznávali. Věcné a správné poznání vzájemné jest prvním krokem k dorozumění a sjednocení, jak výborně pověděl arcibiskup serajevský Stadler r. 1895., jenž v oběžníku svém za nejvyšší vůdčí princip všech jeduání o sjednocení stanovil: »ut ambae partes ante omnia se inter se propius noscant ac vicissim recte intelligent; ut altera alterius ritum et res omnes, quae eo spectant, omne pietatis genus diligenter addiscat, benevole interpretetur, ex aequo aestimet, meritoque honore prosequatur.« Budťmež vedeni ve suaze sjednocovací láskou, láskou shovívavou i k chybuícím a snad nám i zjevně křivdícím . . . Bohužel, nebývala to vždy láska, která o sjednocení Slovanů se pokoušela, nýbrž bývala to přísnost, býval to hněv, posměch a snižování, čímž neblahá roztržka stávala se vždy větší a hlubší. Sjednocovací naše práce budťtež tedy irenické, nikoliv polemické. Nejzdařnější pracovníci na tomto

poli pracují právě irenicky. Již slavný vzor náš Sušil podrobiv r. 1860. ruský katechismus důkladné studii, činí tak způsobem klidným, neskvrle chválou, kde toho posuzované dílo zasluhuje. Pojednání své zakončuje těmito slovy: »Jak jsme viděli, učení v katechismu tom předkládané s učením církve katolické se shoduje až na některá punkta, v nichž od našeho učení odstupuje, která však, ač nikoli podřadná a nedůležitá nejsou, lehkoby vyvarována a ve shodu uvedena býti mohla, kdyby zarytá pýcha tomu nepřekážela. Katechismus ten . . . jest dílo vzorné a mistrovské ve způsobě svém, až na některou neúsečnost a neurčitost, se kterou se v něm někde setkáváme. Francouzští i němečtí denníkové katoličtí o něm s pochvalou obecnostvo svoje zpravovali a nemohli se tajiti při skončení své zprávy s bolestí nad tím, že při tak velikém shodování se předce dokonalé s námi sjednocení tolikrát zmařeno bylo. Tím více my, jenž s oddělenými křesťany na východě svazkem příbuzného jazyka a jedněch blahověstí spojeni jsme . . .« Potud Sušil. Ze slov jeho vysvítá uspokojení, že rozdíly ve věroučení jsou poměrně malé, ale zároveň vyznívá z nich bol nad nezdarem prací smířovacích. Překážkou zdá se mu býti »zarytá pýcha« — jediné to trpké slovo, jež tu Sušilovi uklouzlo, jímž mínil patrně »zarytou pýchu« Slovanů nesjednocených.

Nové pokusy irenické učinil u nás v letech sedmdesátých ThC Josef Barták. Jal se totiž uveřejňovati »Studie o církvi ruské«, jichž vyšly čtyři sešitky, z nichž dva byly překlady z Gagarina, jeden z Hergenrötra. V předmluvě v první brožurce vyslovuje vydavatel pevnou naději, že podaří se Rusko uvést v lůno církve katolické: »Modlitbám horlivých katolíkův a hlubokému bádání historickému nepředpojatých učencův anglických« — tak praví — »děkuje se z návratu Anglie do lůna katolické církve úžasně rychlým krokem se rozmáhajícího. Těmitéž prostředky podaří se i Rusko uvést do ovčince Kristova zpět. Již na počátku tohoto století utvořila se v Petrohradě malá obec katolická z mužův a žen, nejprednější a nejvzdělanější třídám ruským náležejících. Símě toto nevyhynulo, alebrž vzrůstá pomalu sice, ale bezpečně v silný, zdravý strom, jenž v dobách nás nedalekých počne nésti hojné ovoce. Knížata Galicinové, hrabě Šuvalov a jiných několik slovutných mužů, jakož i mnohé vznešené a velice vzdělané paní nádhernými jsou prvoti-

nami církve ruské v náruč matky a učitelky všech církví, církve římské se vracející.« Tak napsal pilný, ale chorobou předčasně u hrob sklácený, nyní již téměř zapomenutý pracovník český. Snaha jeho nenesla se ovšem příliš vysoko, nad jeho síly: onť jen u nás popularisovati chtěl spisy ruských konvertitů Gagarina a Martinova. Irenickým směrem nesla se většina obsahu zasloužilého časopisu »Sborník Velehradský«, jakož i práce vysocezasloužilého přítele Sušilova Procházky.

Vzorem neúnavné, svědomité vědecké práce nesené duchem irenickým jest jesuita Nilles. Nejen jeho nesmrtelná díla o slovanské liturgii, nýbrž i jeho drobné články a posudky provanuty jsou duchem smířlivým. Muž ten budiž nám vzorem naší vědecké i populární práce smiřovací.

Pravím: i populární, neboť nutno popularisovati věcně a důstojně krásnou ideu sjednocení, ideu eminentně katolickou i cyrillo-methodějskou. Na tuto práci kladl důraz slavný zvěčnělý papež Lev XIII., jenž arcibiskupu serajevskému kladl na srdce, aby také literárně pracoval ke sjednocení ve víře: »Auctores autem praecipue sumus« — tak praví — »ut pro ea, qua es praeditus, sacrarum doctrinarum scientia, de dissidii capitibus aliquid subinde conscribas in vulgus edendum, ea scilicet claritatis nota, qua maxime in recenti tua epistola delectati sumus: id enim ad illustrandam veritatem, inque animos penitus inserendam, valebit profecto admodum.

Popularisování idey sjednocovací musí se ovšem vždy opíratí o výsledky objektivního vědeckého bádání.

Vzorem takového bádání jest na příklad také dílo chorvatského františkána Dra Ivana Markoviče »O Evkaristiji s osobitím obzirom na epiklesu.«

Než i na straně nesjednocených jsou jednotlivci, kteří naplnění jsou ušlechtilým, objektivním a tudíž smířlivým smýšlením. Tak o tom svědčí na příklad publikace protojereje Alexia Malceva o rituálu orientální církve, v nichž všude se snaží ukázati ke shodě východní a západní církve.

Než práce tyto zůstávaly a zůstávají namnoze ojedinělé, neznámé . . . Nedocházely a nedocházejí žádoucího ohlasu. Jest tudíž nutně třeba ústředního orgánu, jenž by je zaznamenával a to nejen dle pouhého titulu, nýbrž i co do podstatného jejich obsahu.

Splnění každého z obou postulátů, jež jsem stanovil vzhledem k bohovědecké činnosti národů slovanských, vyžaduje tudíž zvláštního časopisu. Potřeba takovéhoho časopisu živě u nás se pocituje. V nejnovější době napsal o jeho potřebě pozoruhodný článku dp. V. Špaldák T. J. ve »Vlasti«. Navrhuje, aby vydáván byl jazykem ruským, maje na zřeteli hlavně integrující část postulátu druhého, to jest kritické sledování bohoslovné literatury ruské. Vyskytly se i hlasy oznamující vydávání takovéhoho listu jazykem českým. Než, já navrhuji, aby list takový vydáván byl jazykem latinským, a to z těchto důvodů:

1. Vzájemná znalost jazyků slovanských u nás jest pohříchu dosavad velice skrovná, a v dohledné době nerozšíří se, zejména mezi starší generací, způsobem žádoucím. Za to latina všem národům slovanským, katolickým i schismatickým jest srozumitelná.

2. Referáty a články informativní mají býti psány těmi, kdož poměry dobře znají; tedy ovšem příslušníky toho kterého národa slovanského. Při takovýchto článcích záleží často mnoho na přesném výrazu, jenž překladem bývá často setřen. Kdyby list ten vycházel česky nebo rusky, bylo by nutno články jinოსlovanské do řečí těchto překládati, při čemž není vyloučeno zmíněné nebezpečí. Málokdo zajisté jest u nás ruštiny tak znalým, aby jí správně dovedl psáti, a u národů jinოსlovanských zase málokdo češtině tou měrou se přiučil, aby ji i v písmě ovládal. Za to latiny každý vědecký pracovník tou měrou jest mocen, aby dokonale a přesně myšlenky své dovedl vyjádřiti.

3. List latinský bude míti ještě dvě neocenitelné výhody: předně bude se jím i cizině uváděti ve známost výsledek bohovědecké práce slovanské, a jednak i pracovníci neslovanští v něm budou moci ukládati výsledky svých prací z oboru slovanské bohovědy. Že o slovanských věcech bohovědeckých s prospěchem psáti lze jazykem latinským, toho jest příkladem zmíněný Nilles, jenž sám latinsky píše. A týž Nilles pronesl kdysi o slovanských bohovědeckých pracovnících povzdech: »Wie wäre nicht den auswärtigen Gelehrten geholfen, wenn die genannten Liturgiker, Archäologen und Historiker in der allen verständlichen lateinischen Sprache geschrieben hätten!«

Toho ovšem já nikterak nežádám, nýbrž naopak přeji sobě vroucně, aby bohovědecká literatura byla pěstována u nás drahým naším rodným jazykem; ale výsledky práce té buďtež v zamýšleném časopise sdělovány cizině jazykem latinským.

Tolik co do jazyka; co do obsahu představuji si list ten takto:

Na prvním místě přinášel by věcně a důkladně psané přehledné články informativní o ruchu bohovědeckém a náboženském u národů slovanských, jakož i vhodné vědecké studie. V části druhé, kritické, podával by posudky o všech nově vyšlých bohoslovných důležitých pracích slovanských, vyšlých ať o sobě, ať v časopisech. V části třetí podával by úplnou bibliografii bohoslovné literatury národů slovanských.

List takový, latinský, byl by pak vítaným zdrojem, z něhož by každý jiný list slovanský i cizojazyčný pohodlně a přímo čerpati mohl bezpečné zprávy pro své čtenáře.

Nutno však list takový finančně zajistiti, aby mu nehrozil osud, jenž potkal již jiné podobné listy. Bylo by tedy záhodno, aby pod protektorátem nejd. episkopátu rakouského založena byla »Bohovědecká akademie katolických národů slovanských«. Mají-li rakouští Němci svoji »Leo-Gesellschaft«, proč by podobnou společnost neměli míti i rakouští katolíci slovanští? Bylo by jen třeba horlivě agitovati pro tuto slovanskou bohovědeckou akademii, i sešlo by se zajisté v brzku slušné základní jmění, z jehož výnosu by nejen onen časopis mohl býti vydáván, nýbrž mohly by i jiné potřebné podniky k témuž ideálu vedoucí ve skutek býti uváděny.

Při akademii té by založena býti mohla bohovědecká knihovna slovanská, z níž by knihy každému údu té akademie byly zapůjčovány; akademie ta postarati by se mohla o snazší knihkupecké spojení se zeměmi jinოსlovanskými, jež dnes jest nanejvýš primitivní a nad pomyšlení nesnadné. Akademie ta stipendii cestovními i badatelskými podporovati by mohla působivé pracovníky vědecké atd.

Při této akademii by všichni mohli spolupracovati ke zdaru vznešené idey: jedni prací vědeckou, druzí podporou hmotnou.

Tak, ctihodní pánové, představuji si organizaci bohovědecké práce slovanské. To, co jsem podal, jest pouhý návrh

mezi návrhy, jichž vyrojí se při nových záměrech vždy množství veliké. Od návrhu ke skutku bývá však bohužel ještě daleko. Kéž by v tomto případě vše uvedeno býti mohlo ve skutek rázem, bez dlouhých průtahů. K tomu třeba vedle rázné vůle, svornosti a obětavosti, především požehnání Božího, jež dostavuje se ostatně všude, kde člověk poctivě se přičiní. Nuže, pánové, my všichni, jichž srdce hárá láskou k církvi i k národu, snažme se, aby myšlenka naše způsobem jakýmkoliv v brzku došla zdárného splnění k naší radosti a ku prospěchu slovanských národův i katolické církve!

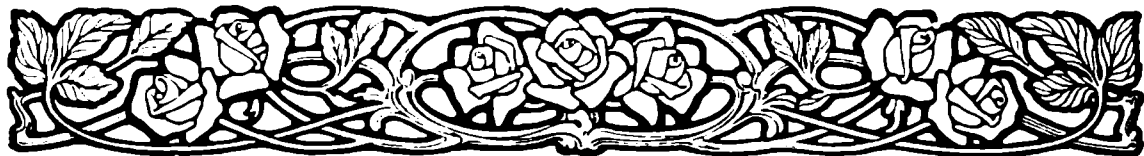

NĚKTERÉ

DŮLEŽITĚJŠÍ PRAMENY

KE STUDIU VÝCHODNÍ
CÍRKEVNÍ OTÁZKY.

I. Časopisy západní.

»Archiv für slavische Philologie« vychází ve Vídni; je Slovanům alespoň dle jména všeobecně znám. »Byzantinische Zeitschrift« jej cení vysoko a počítá mezi nejvzornější vědecké časopisy. Samo sebou je srozumitelné, že přináší též pro slovanské bohoslovce mnoho zajímavého a upotřebitelného; důležit je nejen pro církevní slovanskou a vůbec slovanskou filologii, nýbrž přináší též mnoho materiálu historického.

»Archiv für slavische Philologie« a »Byzantinische Zeitschrift« jsou nám nejlepším důkazem, jak za cílem společným možno je mužům víry rozličné, rozličné národnosti i přesvědčení rozličného sdružovati se ku opravdovému dílu. Zda-li by se nemohli též katoličtí slovanští bohoslovní spisovatelé sdružiti ku opravdovému dílu za cílem vysokým, cílem vysoko pozdviženým nad všechny národnostní a politické rozbroje? Třeba jen dobré vůle, energie a trochu více vzájemného obcování. především pak opravdové práce a důkladného studia dle plánu přiměřeného ve směru nám přiměřeném.

»Bessarion« Roma. Direzione S. Pantaleo 3. Palazzo Russo. Systematicky přináší dobré referáty o ruské,

v posledních ročnících též o srbské a bulharské bohoslovné literatuře; systematicky referuje o duševním hnutí ve Východní církvi, o církevně-politických poměrech, o Rusích v Palestině atd. Časopis přináší též vysoce vědecké články, ale nejvíce vyniká dobrými referáty a informacemi.

»Byzantinische Zeitschrift.« Teubner, Lipsko. (20 M.) Jest velmi obsáhlý a vysoce vědecký časopis. Spolupracovníky jsou katolíci, protestanté a pravoslavní. Němci, Francouzi (též francouzští assumptionisté v Cařihradě), Angličané, Řeci a Rusové; časopis přináší články také v jazycích: novořeckém, francouzském a anglickém. Zvláště mívá mnoho výtečných článkův o byzantinské (bohoslovné i jiné) literatuře, o řecké patristice a církevní historii; častokrát se dotýká též Slovanů balkánských. Velmi výborný a úplný jest oddíl bibliografický; poznámky bibliografické pak jsou krátké, jasné a markantní; tak úplné bibliografie o Východní církvi nepřináší žádný jiný časopis. Mezi spolupracovníky je též několik ruských učenců, kteří svědomitě a kriticky referují o ruské bohoslovné a historické literatuře. »Byzantinische Zeitschrift« je pro bohoslovce časopis velmi důležitý.

Časopis katolického duchovenstva. — Publicatio periodica cleri catholici Bohemici. Cum supplemento literas slavorum theologicas spectante. Orgán vědeckého odboru akademie křesťanské v Praze. Redaktoři: Dr. Fr. Krásl, Dr. Fr. Křišťůfek, Dr. J. Tumpach, Dr. A. Podlaha. Praha. Cena 9 K. V rozhledech věnovaných theologické literatuře národů slovanských přináší přehled činnosti národů slovanských na poli věd bohoslovných, a to přehled co možno úplný. Registruje především vědeckou práci theologickou u katolických národů slovanských. Vedle toho sleduje zevrubně a objektivně také vědeckou práci bohoslužebnou u slovanských národů dosud nesjednocených. Přehlednými delšími články, jakož i hojnými kratšími zprávami čtenář jest zasvěcen v literární ruch bohovědný u všech národů slovanských. Stručné recense podávají věcné ocenění těchto všech vynikajících theologických literárních zjevů. Bohovědným časopisům slovanským jest věnován zevrubný přehled, v němž jest naznačen obsah jednotlivých článků. — Publicatio haec periodica literarum theologicarum apud Slavos conspectum locupletissimum praebebat atque hoc modo studiis theologis fontes novos aperit. Praecipue quidem literas theo-

logicas illorum Slavorum, qui ecclesiae catholicae adhaerent, respicit, nihilominus tamen etiam de literis Slavorum adhuc dissidentium notitiam genuinam lectoribus praestat. Acta literas Slavorum theologicas spectantia exarantur lingua latina. Příloha vychází zvlášť pětkrát ročně pod názvem: »Slavorum litterae theologicae, dirigentibus Dr. Jos. Tumpach et Dr. Ant. Podlaha. Předplatné 6 K.

»Echos d' Orient« (neodbírá se v žádné rakouské universitní knihovně). Vychází šestkrát za rok; předplácí se v administraci: Paris, Rue Bayard 5, cena pro cizozemí 8 fr. na rok. Redakce: Mission de l' Assomption, Cařihrad.

»Echos d' Orient« přináší dobré vědecké články, zvláště o řecké církvi a patristice církve východní. V posledních dvou ročnících byly články o pravoslaví v Dalmacii (dobrý a zajímavý článek, ale bohužel bez vědeckého aparátu), v Bukovině a o poměru Ruska ke Slovanům balkánským (v duchu protiruském).

НОВОСТИ БОГОСЛОВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. Ред. К. Поповъ. Посадъ Сергеевъ. Моск. губ. Šestkrát ročně 2 ruble, cizozemí 8 K. Cenný věstník bibliografický, vypisující nejen názvy všech theologických knih a brožur, nýbrž i článků v četných bohoslovných časopisech ruských poddaných. K poznání bohoslovné ruské literatury nynější velmi vhodný časopis.

»Revue de l' Orient Chrétien« (nemá jí žádná rakouská universitní knihovna). Vychází čtyřikrát ročně; předplácí se: Librairie A. Picard, Paris, Rue Bonaparte 82; cena pro cizozemí 10 fr.

Časopis tento je důležit zvláště pro východní patristiku, církevní historii a biblické vědy pomocné. R. 1901. přinesl dva vzorné články o historii ruské bohoslovné literatury s bohatým bibliografickým materiálem ruským. R. 1902. přinesl ostrý článek proti ruské politice na Východě křesťanském (zvláště v Syrii, Palestině a Armenii). R. 1903. počal otiskovat obšírné statě o historii církve arménské.

»Oriens christianus« (Römische Halbjahrhefte für die Kunde des christlichen Orients). Vydávají jej němečtí katol. duchovní v »Campo Santo« v Římě; mimo Itálii předplatiti lze u firmy Otto Harrassowitz, Lipsko, cena je přiměřeně vysoká — 20 M.

»Oriens christianus« přináší biblické i patristické ori-

entální texty a články; článků historických je poměrně málo. Přehled literární je dobrý a kritický.

»Sborník Velehradský.« Dosud vyšlo 6 ročníkův. Obsahuje některé dobré články historické.

»La Terre Sainte.« Revue illustrée de l'Orient Chrétien. Vychází dvakrát za měsíc, cena v cizozemí 12 fr.; předplácí se: Bureaux des Oeuvres d'Orient — rue du Regard 20. — Zároveň s tímto časopisem vychází příloha »Revue de l'Orient Chrétien« a stojí pro předplatitele časopisu »La Terre Sainte« pouze 4 fr. (Pro cizozemí.)

»La Terre Sainte« přináší aktuální, církevně politické a také vědecké články o východní církvi, především o východní církvi v zemích pod francouzským patronátem. Časopis zaujímá stanovisko, že je na východě nejdříve třeba odstraniti a umírniti předsudky proti církvi katolické, zmírniti nevraživost proti katolickému západu, pracovati za sblížením, neboť jen pak bude možno úspěšně pracovati za sjednocením; »l'École est donc, dans tout l'Orient le seul terrain possible pour un rapprochement assuré.«

II. Knihy a pojednání.

Abraham Władysław, Powstanie organizacyi Kościoła łacińskiego na Rusi. Sv. I. Krakow 1904. S hojným udáním pramenů.

Leo Allatius, De eccl. occidentalis atque orientalis perpetua consensione Coloniae Agrip. 1648. Kniha je dogmatická i historická; zvláště v díle historickém pohřešujeme kritiky.

— De utriusque eccl^{ae} occid. et orient. perpertua in dogmate de purgatorio consensione. Roma 1655.

— Graecia orthodoxa. Roma 1652.— 1659. Sbírka textů byzantských bohoslovců nakloněných Latiníkům.

— De processione Spiritus S. enchiridion. Roma 1658.

— Vindiciae synodi Ephesinae et s. Cyrilli de processione ex Patre et Filio Spiritus S. Roma 1661.

— De octava synodo Photiana. Roma 1662.

Arndt Aug. S. J., Das Sectenwesen in der russischen Kirche. Zeitschrift für kath. Theologie. Innsbruck 1890. Práce založená většinou na pramenech ruských.

A. D' Avril, Bulgarie chrétienne v Revue de l' Or. chrét. 1897. i ve zvláštním otisku. Paris 1898.

— La Serbie chrétienne v Revue de l' Or. chrét. 1896. i ve zvláštním otisku. Paris 1897. V obou článcích nalézáme důležité příspěvky k historii unie.

— Les Grecs Melkites (Revue del' Or. chrét. 1898). Velmi dobrý historický článek.

Avtobigrafija protosingjela Kirila Cvjetkovića i njegovo stradanje za pravoslavlje. Beograd 1898. (Vydala srbská král. akademie; cena 150 din.)

Důležitý doplněk ke knize »Prepiska o uniji« (l. 1818. — 19.).

Bartoszewicz J., Szkic dziejów kościoła ruskiego w Polsce. Kraków 1880.

J. P. Bojarski, Czasy Nerona w XIX. wieku, pod rządem moskiewskim, czyli prawdziwie Neronowskie przesladowanie Unii w dyecezyi chełmskiej. 2 sv. Krakov 1885.

S. M. Brandi, Dell unione delle chiese. Roma 1896. Polemický spis proti odpovědi patriarchy cařihr. Athima VII. na encykliku Lva XIII.

A. Carayon, Les Jésuites en Russie et dans l'Archipel grec. Pari 1869.

Cecconi, Studi storici sul concilio di Firenze. Floren-
cia. 1868. (Nejlepší dílo toho druhu, bohužel nedokončeno.)

Церковное предание и руская богословская литература. Freiburg v Bresgavě. 1898.

Contieri Nicol, Vita di S. Giosafat, arcivescovo e mar-
tire ruteno. Roma 1867.

H. Dalton, Evangelische Strömungen in der russischen Kirche der Gegenwart. Heibronn 1881.

Dobszewicz ks., Wiadomość historyczna o biskupstwie kijowskiém. Gniezno 1883.

Dolgoroukov, La vérité sur la Russie. Paris 1860. L. Duchesne, Autonomies ecclésiastiques. Églises séparées. Pa-
ris 1896.

A. Ehrhard, Die orientalische Kirchenfrage und Öster-
reichs Beruf in ihrer Lösung Wien-Stuttgart 1899. Uvádí
velmi mnoho historické literatury.

— Východní církevní otázka a úkol Rakouska při jejím
řešení. Přel. Dr. Kar. Bor. Kašpar. Praha 1902. Vzděl. knihovna
kat. sv. XXVII.

Ehrhard zvláště předsevzal si vyvrátiti námitku, jakoby byla všeliká naděje na sjednocení utopií; přihlíží více ke kulturně historické stránce rozkolu, jakož i ke snahám po unii. Východní církevní otázka — otázka kulturní.

Farlati-Coleti, *Illyricum sacrum* 8 sv. Venetiis 1751 až 1819. Obsahuje mnoho dokumentů pro srbskou a bulharskou církevní historii.

Fr. Euseb. Fermendžin, *Acta Bulgariae ecclesiastica* (1565—1799). Zagrabiae 1887. Všechny dokumenty zde obsažené se vztahují na činnost františkánův a na katolíky lat. obřadu v Bulharsku.

J. Fiedler, *Ein Versuch der Vereinigung der russ. mit der röm. Kirche im 16. Jahrhundert* (Sitzungsberichte der kaiserl. Akad. d. Wiss. Bd. 40, p. 27.—123.) Wien 1862. Fiedler zná velmi málo ruskou historii oné doby; proto jest jeho spis jednostranný a neúplný, ačkoliv přináší mnoho dokladů (cf. Pierling, *La Russie et le S. Siège*, 1. sv.).

— *Beiträge zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nordungarn* (S.-B. der kais. Akad. d. W. Bd. 39., p. 481—524). Wien 1862. Uvádí mnoho dokladů.

— *Die Union der Walachen in Siebenbürgen unter Kaiser Leopold I.* (S.-B. der kaiserl. Akad. d. W. Bd. 27, p. 350—82). Wien 1858.

— *Die Union der in Ungarn zwischen der Donau und Drau wohnenden Bekenner des griechisch-orientalischen Ritus* (S.-B. der kais. Akad. d. W. Bd. 38, p. 284—97). Wien 1862.

— *Beiträge zur Union der Walachen in Slavonien und Syrmien* (Archiv f. österr. Geschichte, Bd. 37. 1. H. p. 105—146). Wien 1867. V těchto spisech nalezneme interessant mnoho materiálu dokumentárního.

J. B. Franzelin, *Examen doctr. Makarii Bulgakow, episc. russi schismatici et Josephi Langen neoprotest bonensis de process. Spiritus S.* Prato 1894.

Gagarin Jon. X. S. J., *La Russe sera-t-elle Catholique?* Paris 1856.

— *De l'enseignement de la théologie dans l'Église russe.* Paris 1856.

— *Les Starovères, l'Église russe et le pape*, Paris 1857, něm. od J. A. Mor. Brühl, *Russische Studien zur Theologie u. Geschichte.*

— Lettre à une Dame russe sur le dogme de l'immaculée Conception. Paris 1857.

— La réforme du clergé russe. Paris 1867., Brusel-lis 1871.

— Les Jésuites de Russie 1772—85. Paris 1872.

— Jesuité na Rusi 1805—1816 přeložil Rejzek Ant., Brno 1901.

— L'Église Russe et l'Église catholique. Paris 1876.

Kníže Gagarin, rodem Rus, vstoupiv do řádu Jesuit-ského, život obětoval obrácení rozkolných Slovanů na Rusi. Jest zakladatelem společnosti cyrillo-methodějské v Paříži. Četné jeho práce o Rusi a pro Rus vesměs vzešly za tím úmyslem, aby v širošíře jeho vlasti co nejdříve zakořenila se jedna církev sv. katolická. K témuž směřuje ohromná jeho korespondence.

Gallicin, L'église russe est-elle libre? Paris 1861.

J. Gehring, Die Secten der russischen Kirche (1003 až 1897), nach ihrem Ursprung und innerem Zusammenhange dargestellt. Leipzig. 1898. (Udána hojná starší literatura.)

H. Gelzer, Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden. Leipzig 1902. Důkladná monografie z dějin církve bulharské.

Gerbel-Embach, Russische Sectierer, Heilbronn 1883.

Golowine, Progrès en Russie, Lipsko 1859.

E. Golubinskij, История Русской Церкви, sv. 1. a 2. Moskva 1900 - 01.

Dílo doposud vychází a bude velmi obsáhlé. G. jest jedním z největších historiků; práce jeho jest vysoce vědecká a přísně kritická bez ohledu na ruské tradice a předsudky. Ruská censura ji skoro po 20 let nechtěla propustiti; ale proto právě bude nyní, kdy stala se censura tolerantnější, tím důkladnější a kritičtější. G. má mnoho původních názorů. Líče poměr ruské církve k Římu, dovolává se nejvíce spisů Pierlingových. O metropolitovi Isidorovi a o florentinské unii hovoří široce, máje úplně nové náhledy o významu této unie pro církev ruskou a pro nábožensko-církevní nazírání ru-ského národa.

— Краткій очеркъ исторіи православныхъ Церквей. Бол-гарской, Сербской ѿ Румынской. Moskva 1871.

Kniha jest výborným pramenem, jedním z nejlepších, pro historii v titulu udaných církví.

Grass K.: Geschichte der Dogmatik in russischer Darstellung. Güttersloh Bertelsmann 1902.

A. Guépin, Un apôtre de l'union des Églises au XVII. siècle (St. Josaphat et l'Église Gréco-slave en Pologne et en Russie) 2 sv. Paris 1897—1898. Guépin psal za pomoci historiků polských (na př. Kalinka).

M. Harasiewicz, Annales eccl. Ruthenae-Leopoli 1862. Obšírné dílo (1184 stran) s četnými historickými dokumenty; kde však H. těchto neuvádí, není úplně spolehlivý. Tendence protipolská je přespříliš ostrá.

Karl Jos. v. Hefele, Conciliengeschichte. 9 sv. Freiburg 1855—1890.

— Die temporäre Wiedervereinigung der griechischen und lateinischen Kirche. Theol. Quartalschrift. 1847., 1848.

J. M. Heineccius, Abbildung der alten und neuen griech. Kirche nach ihrer Historia, Glaubens-Lehren und Kirchen-Gebräuchen. Leipzig 1711.

S. Herberstain, Rerum moscovitarum commentarii. Basileae 1556. Kniha velmi zajímavá. Herberstain působil jako rakouský vyslanec v Moskvě. Pro dějiny církevní jest důležit zvláště dodatek (p. 158—172): Pauli Jovii, De legatione Basilii Principis Mosc. ad Clem. VII. liber.

J. Hergenröther Dr., Photius, Patriarch von Constantinopel; sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma (3 sv.). Monumenta graeca ad Photium. Regensburg 1867—69. Dílo obsažné, důkladné, spolehlivé (antiquárně lze je dostati).

J. Charon, L'Église grecque melchite catholique (Echos d'Or. IV. a V. [1900—1902]). Pečlivě sestavené články. Ch. uvádí mnoho západních i východních pramenů.

Chotkowski Wł. Ks. dr., Dzieje zniweczenia Unii Kościoła na Białorusi i na Litwie. Krakow 1899. Kniha jest zdařilým zrcadlem všech zrádců víry a vlasti, jest zároveň vzácným doplňkem historie katolické církve v Rusku, hlavně věrná podoba zchátralosti nitra Siemaszkova.

— Jak z unitami obchodzą się w Rosyi? Krakow 1877.

Jos. Jireček, Dějiny národa bulharského. Praha 1876. Nejdůkladnější dějiny Bulharska; také historie církevní je dobře, ač stručně zpracována.

A. Kanižlić, S. J. Kamen pravi smutnje velike. Osiek 1780. Kanižlić velmi důkladně projednává otázky dogmatické, dotýká se při tom též dějin církevních.

Knje Ferd. Dr. Die Russisch-schismatische Kirche, ihre Lehre und ihr Cult. Graz 1894.

M. Kojalovič, Лптовская церковная унія. 2 sv. Petrohrad 1859—61.

— Лекцій по исторіи западной Россіи. Moskva 1864.

Kojalovič sice stojí na stanovisku pravoslavném, ale historik je dobrý.

A. D. Kyriakos, Geschichte der orientalischen Kirchen (1453—1898); deutsch von E. Rausch. Leipzig 1901. Kyriakos jest Řek; dějiny řecko-hellenské církve jsou pěkně pojednané, ale přece nejsou úplné a spolehlivé.

H. Lämmer, Scriptorum Graeciae orthodoxae bibliotheca selecta. Freiburg 1866.

A. Lapôtre, Moravané. Přel. Dr. Frant. Ehrmann. Praha 1898. Vzděláv. knih. kat. sv. VIII. Kriticky projednává, kterak na Moravě zrušena byla liturgie slovanská; zvláště důmyslně jest sestavena hypothesis, proč ji mohl zakázati Štěpán V., když ji přece jeho předchůdce Jan VIII. schválil a potvrdil.

A. P. Lebeděv, Исторія раздѣленія церквей въ IX., X. и XI. вѣкахъ. (S podrobným údajem ruské literatury vztahující se k tomu předmětu od r. 1841—1900.) Moskva 1900.

— Очерки внутренней исторіи византинска восточной церкви въ IX.—XI. вѣкахъ. Moskva 1902.

— Историческіе очерки состоянія византийско-восточной церкви отъ конца XI-го до половины XV-го вѣка. Moskva 1902.

— Исторія Греко-Восточной Церкви подъ властію Турковъ. (Od r. 1453. až po přítomnou dobu.) 2 sv. Сергеевъ-Посадъ 1896. Tyto i jiné knihy Lebeděva mají vysokou cenu vědeckou; všecky jsou psány přísně kriticky a poměrně dosti objektivně, zvláště historie nové doby převyšuje všecka podobná díla literatur západoevropských.

Lettres édifiants et curieuses, écrites des missions étrangères. I. sv. Toulouse 1810. 1. sv. obsahuje důležité výroky missionářů-jesuitův o unii Řeků-Melchitů; psaní ta pocházejí většinou z počátku 18. stol., kdy se tato unie počala šířiti. Též svazky ostatní jsou zajímavé.

E. Likowski, *Unia Brzeska*. Poznań 1896. Nejlepší dílo o maloruské unii. V úvodu shledáváme se s úplným přehledem historických dokumentův a ostatní histor. literatury. Kniha přeložena též do němčiny a frančtiny.

— *Historya Unii Kościoła ruskiego z rzymskim*. Poznań 1875. Kniha je dobrá; přeložena také do němčiny (ruský = maloruský).

— *Geschichte des allmäligen Verfalls der unirten ruthen. Kirche im 18. u. 19. Jahrh. Überg. von Fłoczyński*. 2 sv. Posen 1885—1887.

V. Loch, *Das Dogma der griechischen Kirche vom Purgatorium*. Regensburg 1842.

R. Lopašić, *Karlovac, Poviest i mjestopis grada i okolice*. Zagreb 1879. Lopašić, jeden z předních chorvatských dějepisců, dotýká se též historie uniátů, neboť žije mnoho uniátů v okolí Karlovce. Nilles, *Symbolae* II. opravuje některá chybná podání Lopašićova.

Obšírná illustrovaná kniha (758 stran) podává dobrý obraz o pravoslavné církvi, a ač jest psána populárně, má přece vědeckou cenu. Historická literatura uvedena jest dosti obšírně.

Malinowski, *Die Kirchen- und Rechtssatzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien*. Lvov 1864.

J. Marković, *Cesarizam i bizantinstvo u poviesti iztočnoga razkola*. 2 sv. Zagreb 1891.

— *Gli Slavi ed i Papi* 2 sv. Zagreb 1897. Chorvatský překlad: *Slaveni i pape*. Zagreb 1904.

»Slaveni i pape« je velmi hluboce založená práce. Škoda, že si poněkud více nevšímá histor. pramenů ruských. Vl. Solovjeva odsuzuje M. velmi ostře, neboť nezná všech jeho ruských spisů. Dějiny církve srbské a bulharské jsou vzorné.

Martinov, *Specimen ecclesiae ruthenicae ab origine susceptae fidei ad nostra usque tempora in suis capitibus seu primatibus Russiae cum s. Sede apostolica romana semper unitae per Ignatium Kulezynsky*. Tornaci 1859.

— *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*. Bruxelis 1863.

Matulewicz Dr. Georg B., *Doctrina Russorum de statu iustitiae originalis*. Krakow 1903. Dobré dílo ukazující rozpor

prvotních dogmatiků ruských shodných naukou s církví katolickou a novějších odchýlných od ní.

Michalcescu Jon: *Θησαυρός τῆς ὀρθοδοξίας*. Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche. Leipzig, Hinrichs 1904 M 530.

E. N. Milaš, *Documenta spectantia historiam orthodoxae dioeceseos Dalmatiae et Istriae a XV.—XIX. saeculum*. I. Zadar 1899.

— *Pravoslavna Dalmacia. Istorijski pregled*. Novi Sad 1901. —

Мельницкій Всес., *О устройстве и реформы Календаря грекорусской Церкви съ 12 скрижалями*. 1903.

E. N. M[ilaš], *Pravoslavna Dalmacija*. Novi Sad 1901. Milaš, srbský arcibiskup v Zadru, jest jeden z nejpřednějších učenců pravoslavné církve. *Prav. Dal.* jest nejvážnější dílo o historii pravoslavné církve v Dalmacii. Autor vzal obšírnou sbírku pramenů, dokumentů a literatury, jež vyčerpал dobře. Blíže si všímá též církevní historie řecké kolonie v Benátkách. Stanovisko jeho jest však příkře protikatolické.

— *Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche nach den allg. Kirchenrechtsquellen und nach den in den autokephalen Kirchen geltenden Specialgesetzen*, übers. von A. R. von Pessič. Zara 1897.

P. A. Miljukov, *Obrazy z dějin ruské vzdělanosti*; přel. Dušek V. Praha 1902—03. 2 díly.

Mouravieff, *Lettres à un ami sur l'office divin de l'église cath. orthodoxe d'Orient*, trad par le Prince Galizin. Petersbourg 1853.

Nilles Nic., *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis*. 2 díly. Innsbruck. 1896—1897. Nejlepší dílo k poznání církevního roku obou církví.

— *Symbolae ad illustrandam historiam eccl. orient.* 2 sv. Oeniponte 1885. Nejúplnější sbírka dokumentů pro historii východní církve v Uhrách a Chorvatsku.

W. Norden, *Das Papstum und Byzanz*. Berlin 1903. N. vidí centrum pokusů sjednocení v unii lugdunské (Lyon), jež se mu zdá býti důležitější než florentská. Velmi bystře a důkladně rozmlouvá o pokusech sjednocení ve válkách křížáckých; proto má Nordenova kniha do sebe cosi origi-

nelního. Tím, že vidí v papežství jen moc politickou a přezírá motivy náboženské, jest jeho kniha jednostranná.

Opowiadania z rosyjskiego »prawa« państwowokościelnego Poznań 1892.

Ostrowski Teodor, Dzieje i prawa Kościoła polskiego. Poznań. 1846. 3 sv.

Памятники полемической литературы въ западной Руси. 2 sv. Petrohrad 1878 a 1882.

Sbírka mnohých velecenných literárních památek ze 16. a ze začátku 17. věku. V 2. sv. na př. P. Skarga, S. J., O jedności Kościoła Bożego (psáno r. 1577) a P. Skarga, Synod Brzeski i Oborona synodu Brzeskiego; což jsou klasické spisy a vzácné historické prameny.

J. Pelesz, Geschichte der Union der ruthen. Kirche mit Rom. 2 sv. Wien 1878—1880. Kniha je už poněkud zastaralá. Na mnohých místech je P. velmi málo kritický, zvláště kde se dotýká historie církve velkoruské.

Persécution et souffrances de l'église catholique en Russie. (G. F.) Paris 1842. Strasti líčí hrozně na základě netištěných zpráv.

Philaret, Geschichte der Kirche Russland, übers. von Blumenthal. Frankfurt 1872. 2 díly.

P. Pierling S. J., Rome et Démétrius d'après des documents nouveaux. Paris 1878

— La Russie et le Saint Siège. 3 sv. Paris 1896, 1897, 1901. »La Russie . . .« je nejlepší a nejdokonalejší dílo o poměru Ruska k Římu. P. okkupuje stanovisko nestranné, nad to píše slohem krásně poetickým. Prohledal všechny evropské archivy a zná dobře ruské i jiné prameny historické. V Rusku jej cení vysoko. Na konci každého svazku má úplný přehled historických pramenů.

— La Sorbonne et la Russie (1717—1747). Paris 1882. Velmi důležité a důkladné. Charakterisuje dobře vztah Petra V. ke kat. Církvi.

— L'empereur Alexandre I. est-il mort catholique? (Un problème historique). Paris 1901.

— Papes et Tsars (1547—1597). Paris 1890.

A. Pichler, Geschichte der kircherl. Trennung. 2 sv. München 1864, 1865. Dílo lze připočísti k nejlepším o církvích

východních. A. P. (katolík) velmi důvěřuje pramenům schismatickým a tudíž má tendence protikatolické; odtud, že kniha na indexu.

R. Pinkerton, On the present State of the Greek Church in Russia. Edinburg 1814.

J. G. Pitzipios-Bey, L'Église orientale. Rome 1855. Německý překlad: Die orientalische Kirche. Deutsch von Dr. H. Schiel. Wien 1857. P. jest Řek, jenž Piovi IX. slíbil, pracovati za unií. V díle uvedeném podává nám církevní historii z katol. stanoviska. Kniha nemá velké ceny vědecké, ale je velmi zajímavá. Později Pitzipios své názory změnil.

Das Polnisch-russische Staatskirchenrecht auf Grund der neuesten Bestimmungen und praktischen Erfahrungen systematisch erzählt. I. Heft. Possen 1892.

A. Possevini S. J., Moscovia et alia opera. Coloniae Agr. 1587. Possevini dlel v Moskvě a diskutoval o unii s Ivanem Hrozným. V knize je sueseno mnoho historických dokumentův a mnoho vtipných poznámek o práci za unií; mnohá zásada je zvláště pro naši dobu důležitá.

Prochaska Antoni, Przyczynki krytyczne do dziejów Unii. Krakow 1896.

Prepiska o uniji dalmatinskog episkopa V. Kraljevića sa austrijskim pravitelstvom. Beograd 1863. Velmi důležité dokumenty (v italském a srbském jazyku) o pokusu unie r. 1818. a 1819.

M. Le Quien, Oriens Christianus. 3 sv. in folio Paris 1740. Dílo toto má stále velkou cenu a důležitost; jsou tu sebrány zápisky orientálských biskupův a patriarchův. Zvláště pro historii malých církví orientálských (syrské, arménské, chaldejské) byl O. Chr. až do doby nejnovější pramenem hlavním.

E. v. Radić, Beiträge zur Geschichte der serbischen Kirche im achtzehnten Jahrhundert. Werschetz 1877.

A. Ratel, L'église Sérbe orthodoxe de Dalmatie. Échos d'Or. V. (1901.—2.), p. 362—375. Přehledný článek bez aparátu vědeckého.

Reifenkugel, Die Gründung der römisch-katholischen Bisthümer in den Territorien Halicz und Wladimir (Archiv für österr. Geschichte LII. a zvláštní otisk Vídeň 1874.)

Rejzek An. T. J., Sv. Josafat, arcibiskup polocký, mučeník a apoštol Rusínů. Brno 1885. Hlavní myšlenka knihy je, jak osvědčila se unie Rusínů s církví katolickou.

Bern. Ribera, De statu ecclesiae moscovitiae, Parisiis 1874.

Rusin, Ruś galicyjska, jej separatyzm, przyczyny tegoż, działania i skutki. Lwów 1888.

Moskal i Polak czyli Kościół unicki i schizma. Poznań 1873.

Ruská církev. — Úplný přehled pramenů pro historii ruské církve i její poměr k Římu cf. Likowski (Unia Brzeska) a Pierling (La Russie . . .).

Semeria G., La chiesa graeco-russa. Genova 1904.

O. Schaching, Leiden und Martyrertum der Polen durch die Russen oder Russland und die unierte griechische Kirche. Aus dem Engl. übers. Regensburg 1877.

Schmitt, Kritische Geschichte der neugriechischen und russischen Kirche. Mainz 1840.

Smoczyński W. Ks. Dr., O języku rosyjskim w nabożeństwie katolickiem. Krakow 1889.

— Sur la persécution de la Religion catholique en Russie. Krakow 1895.

Solovjev Vladimir, La Russie et l'église universelle. Paris 2. vyd. 1889

— Rosya i Europa. Przekład z ros. Kraków 1888.

Die Staatskirche Russlands, dargestellt von einem Oratorianer (Theiner).

Stadnicki, O początkach arcybiskupstwa i biskupstw katolickich łać. obrz na Rusi halickiej i Wołysim. Lwów 1884.

M. A. Stelmašenk, Политическая деятельность Петра Скарги. Univertitetskaja Izvěstijá. Kiev 1903.

Stelmašenk běře ohled též na katolické prameny o Skar-govi, jenž má největší zásluhu o unii bretskou. Stojí sice na stanovisku pravoslavném, ale píše dosti mírně a důstojně.

Sternbach Leon Dr., Analecta Photiana. Krakov 1892.

Pf. Strahl, Beiträge zur russischen Kirchengeschichte. Halle 1827.

— Geschichte der russischen Kirche. Halle 1830.

Suxga Jacobus, Cursus vitae et certamen martyrii b. Josaphat. Kuncewicii archiep. Paris 1865.

E. N. Ščepkin, Wer war Pseudodemetrius I.? (Archiv f. slav. Phil. Bd. 20, 21, 22). Ščepkin je znamenitý ruský historik, specialista v otázce o Pseudodemetriovi.

Šedo-Ferroti (Pseud. bar. Theodor Fireks), Études sur l'avenir de la Russie. Berlin 1863.

— La tolérance et le schisme religieux.

L. T., Prześladowanie unitów w Królestwie Polskiem. Paryž 1891. (Z domu niewoli část IV.)

Theiner-Miklosich, Monumenta spectantia ad unionem eccl. Graecae et Romanae. Vindobonae 1872. Malá knížečka obsahuje dekrét unie florentské a některé méně důležité dokumenty.

A. Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium. 1. sv. Romae 1863, 2. sv. Zagrabiae 1875. Pramenů pro historii východní církve má poměrně málo; nejvíce jich uáleží ku starší bulharské historii církevní.

— Die neuesten Zustände der kathol. Kirche in Polen und Russland. Augsburg 1841. Theiner je velmi nekritický.

— Vetera Monumenta Poloniae et Litthuaniae 2.—4. sv. Roma 1861, 1863, 1864. Mnoho důležitých dokumentů pro maloruskou a trochu též pro rumunskou historii církevní.

— Monuments historiques relatifs aux régnes d'Alexis Michaélovitsch, Féodor III. et Pierre le Grand (extraits des archives du Vatican et de Naples). Rome 1859. Mnoho důležitých dokumentů pro církevní historii.

Tondini de Quarenghi R. P., La Russie et l'union des Églises. Paris.

— Réforme du calendrier russe. Paris.

A. J. Turgenev, Historica Russiae Monumenta. 2. sv. Peterburg 1841, 1842. — Supplementum ad histor. Russ. Mon. Peterburg 1848. Velmi drahocenná sbírka dokumentů, důležitých též pro náš předmět.

U stóp cesarza Rosyi najpokorniejsze prošby katolików obrzadku greckiego i łacinskiego o pozostawienie ich przy wieze rzymsko-katolickiej. (Text polský, franc. a ruský.) Kraków 1897. Obsahuje prosby a nářky katolíků v zabraných zemích ruských, násilí, bezpráví a tresty tělesné i majetkové za to, že jsou katolíky.

P. V. Vannutelli, Rossia. Studio religioso sopra la Russia. 2 díly. Roma 1892.

Carl Verdière, Origines catholiques de l'Église russe jusq' au douzième siècle. Paris 1857.

Fr. H. Vering, Lehrbuch des kathol, oriental. und protest. Kirchenrechts Freiburg 1893.

G. Will, Acta et scripta, quae de controversiis eccl. graecae et latinae saec XI. composita extant. Lipsiae et Marburgi 1861. Vzácná sbírka dokumentův.

Zakrzewski Winc, Stosunki Stolicy Apost. z Iwanem Groźnym carem i wielkim księciem mosk. Kraków 1873.

P. St. Załęski S. J., Jezuici w Polsce. 5 sv. Lwów 1901, 1901. Dílo teprve vychází. Załęski přináší mnoho důležitého pro historii unie.

J. Zhishmann, Die Unionsverhandlungen zwischen der orientalischen und römischen Kirche seit dem Anfange des fünfzehnten Jahrhunderts bis zum Concil von Ferrara. Wien 1858

Na Velehradě — lze objednat **následující knihy:**

Jan Vychodil, **Popis velehradských památek.**

- » **Sborník velehradský**
- » **Mistr Jan Hus nebo ss. Cyrill a Methoděj?**
- » **Jubileum encykliky Cyrillo-Methodějské »Grande munus .**
- » **Cyrillka na Velehradě.**
- » **Ostatky sv. Cyrilla, ap. Slovanův.**

Dr. Fr. Přikryl, **SS. Cyrill a Methoděj ve vzpomínkách starožitných památek na Moravě.**

Dr. Jan Nevěřil, **Nálezy na posvátném Velehradě v r. 1903—1904.**

A. J. Dubec, **Ze zlatých dob Moravy.**

Dr. Ant. Cyrill Stojan, **Poutní knížečka velehradská.**

Album posvátného Velehradu.

Jos. Chodníček, **Velehradský Králův Stol.**

Staré obrazy velehradské.

Atd. atd.

Skvostný umělecký relief slovanských apoštolů ss. Cyrilla a Methoděje.

Velký výběr obrazů v rámcích a též i sousoší ss. Cyrilla a Methoděje.

Ctitelům ss. apoštolů slovanských
===== Cyrilla a Methoděje! =====

NAKLADATELSTVÍ

METHODĚJE MELICHÁRKA

na VELEHRADĚ (Morava)

vydalo ve skvostné úpravě v malém formátu

**vyobrazení našich ss. věrověstů
slovanských, Cyrilla a Methoděje.**

Dle sousoší českého umělce Em. Maxe, kteráž platí za nejlepší sochařský výtvar Maxův a kteráž zdobí nádhernou basiliku velehradskou, jest vyobrazení ss. věrověstův upraveno, majíc zároveň po straně obou světců vyobrazení drahých svatyní celého Slovanstva, totiž chrám Páně na posvátném Velehradě, kdež pohřben sv. Methoděj, a kostel sv. Klementa v Římě, kdež odpočívá sv. Cyrill.

Významný tudíž obrázek tento, kterýž opatřen modlitbami ve slovanských jazycích, doporučujeme vřele ku hojnému rozšiřování při všech slavnostech. **i výtisk 10 haléřův.**

Zarámované obrazy ss. Cyrilla a Methoděje

u velkém výběru tamtéž jsou stále na skladě.

Za ceny 10, 25 a 30 kor. i s poštovní zásilkou.